

Branka Tafra

UDK: 811.163.42'36Babukić, V.
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 22.9.2014.

BABUKIĆEVA *ILIRSKA SLOVNICA* – 160 GODINA POSLIJE

Sažetak

Prije stotinu i šezdeset godina objavljena je *Ilirska slovnica* koja je predugo čekala objektivnu jezikoslovnju valorizaciju. Premda je to prva znanstvena gramatika hrvatskoga jezika i premda je Vjekoslav Babukić bio prvi i glavni kodifikator hrvatskoga jezika polovinom 19. stoljeća te prvi profesor hrvatskoga jezika na visokoškolskoj ustanovi, pa su već zbog toga i autor i njegova gramatika važni za hrvatsko jezikoslovlje, jezikoslovnja kroatistika sve donedavna nije pokazivala zanimanje za Babukića gramatičara. *Ilirska je slovnica* bila prekretnica za svoga autora, ona ga je gurnula u financijsku i profesionalnu propast i od nje su dalje njegova karijera i njegovo djelo krenuli prema zaboravu. Gramatika je odmah nakon izlaženja doživjela negativne ocjene koje su ostale u kroatistici sve do kraja 20. stoljeća i zbog kojih njezine korice nisu ni otvarane. U radu će se analizirati razlozi zbog kojih su tu gramatiku kroatisti zaobilazili u svojim istraživanjima te će se otkriti s jedne strane njezini nedostaci i s druge strane njezine znanstvene vrijednosti. S velike vremenske distancije ocijenit će se njezino mjesto u povijesti hrvatskoga jezikoslovlja.

Ključne riječi: Vjekoslav Babukić, *Ilirska slovnica*, ilirski preporod, hrvatski jezik, hrvatska gramatika, povijest hrvatskoga standardnoga jezika

Uvod

Ime Vjekoslava Babukića nezaobilazno je kad je god riječ o ilirskom pokretu i ne može se reći da se ono nije sretalo u literaturi. Posebno se isticala Babukićeva aktivnost u Matici ilirskoj, a od triju gramatika uglavnom je prva – *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836) spominjana, dok su *Grundzüge der illirischen Sprachlehre uz Ilirsko-němačko-talianski mali rěčnik* Josipa Drobnića (1846–1849) i najveća – *Ilirska slovnica* (1854, 444 str.) bile gotovo prešućivane.

Osnova slovnice prva je općenacionalna gramatika, po njoj se učio hrvatski jezik pedesetak godina, a jezik koji je Sabor proglasio službenim 1847. godine upravo je jezik koji je opisan u njoj. S obzirom na njezinu veliku ulogu u nacionalnim integracijskim procesima u 19. stoljeću često je spominjana¹ kad je bilo riječi o

¹ “Čini se toliko znan, valjda zato što je često spominjan, a zapravo je potpuno nepoznat” (Tafra, 1993, str. 11).

ilirskom pokretu. Treba istaknuti da je ona potaknula gramatičarsku aktivnost pa je od njezine objave 1836. do 1876, dakle u 40 godina do Veberove *Slovnice hrvatske*, zadnje ilirske gramatike, izašlo preko 50 gramatičkih izdanja. *Ilirska slovnica* nije imala gotovo nikakvu važnost, iako je bila prvi pokušaj cjelovite znanstvene gramatike u nas.

Samo godinu dana nakon Babukićeve smrti, dakle 1876. godine Tade Smičiklas objavio je knjžicu *Život i djelo Vjekoslava Babukića* i to je dugo bio jedini veći tekst o glavnom preporodnom jezičnom kodifikatoru. Nakon knjige *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić* (Tafra, 1993), koja je objavljena u povodu stope desete obljetnice Matice hrvatske (1842–1992), o Babukiću se mnogo više zna. U toj je knjizi uvedena nova metoda proučavanja gramatičke baštine, uveden je i novi naziv – *gramatikologija* za disciplinu koja proučava gramatike kao različite modele opisa jezičnoga ustrojstva. Otada se u dosta radova spominjao gramatikološki pristup jer su se sve češće otvarale hrvatske gramatike i proučavala «unutrašnja» povijest hrvatskoga književnoga jezika, pa je i Babukić u toj povijesti postao poznatijim. U povodu 200. godišnjice rođenja Vjekoslava Babukića objavljen je pretisak *Osnove slovnice* i opsežna rasprava uza nj u kojoj su izneseni rezultati novih istraživanja (Tafra, 2013).

U ovom će radu biti riječi o razlozima koji leže u samoj *Ilirskoj slovnici*, ali i o onima koji su izvan nje zbog kojih ta gramatika, pa ni njezin autor nisu tako dugo privlačili veću pozornost jezikoslovaca. Na kraju će se odrediti mjesto koje joj pripada u povijesti hrvatske gramatike i odgovoriti na pitanje što nam ona znači nakon stotinu i šezdeset godina.

Izvanjezikoslovni razlozi zaboravu

Od izvanjezikoslovnih razloga koji su utjecali na to da *Ilirska slovnica* ne privuče istraživače ponajprije je tu naša sklonost smješanju predmeta proučavanja u gotove pretince i prišivanje ljudima crno-bijelih etiketa, makar one bile i kontradiktorne kao što je slučaj s Babukićem koji se našao između kroatizma i južnoslavenizma te ilirizma i vukovštine. S jedne je strane ostao do kraja života vjeran ilirstvu, a to bi neki protumačili južnoslavenstvu, a ne hrvatstvu, a s druge strane, kad je riječ o jezičnoj normi, bio je ilirac koji je njegovao i branio najbolje tradicije hrvatske jezične norme i prema tomu na suprotnoj strani od vukovaca.

Sličnih je ocjena bilo i o drugim istaknutim osobama onodobnoga burnoga razdoblja. Ilustrativan je primjer Jagićevo smještanje u zadane «škole». Iščitanje literature o Jagiću za članak *Vatroslav Jagić između dviju filoloških škola* (Tafra, 2013a)² otkrilo je opterećenost hrvatske znanosti dokazivanjem Jagićeva hrvatstva s obzirom

² Rad je objavljen u zborniku referata sa znanstvenoga skupa u Petrozavodsku 2013. koji je bio posvećen 175. godišnjici rođenja i 90. godišnjici smrti Vatroslava Jagića.

na to da je Jagić obilježen kao vukovac, za što je pronađeno dovoljno dokaza, od kojih su krunski njegov nekrolog *Zasluge Vuka Stefanovića Karadžića za naš narodni jezik* te njegova autobiografija *Spomeni mojega života* na ekavici. Naime, u mladosti je Jagić bio ilirac, a onda se od iliraca udaljio pa su ga zato istraživači uvrstili na suprotnu stranu, u vukovce. Tomu njegovu «skretanju» pronalazili su se ideološki razlozi, ali treba imati na umu da su u Europi u drugoj polovici 19. stoljeća djelovali veliki slavisti, da je jezikoslovlje krenulo u novom smjeru i da je vrijeme pregazilo ilirski utopijski san o jednom južnoslavenskom jeziku, ali i jezikoslovne metode koje su ilirci primjenjivali, a koje je Jagić brzo u svom jezikoslovnom sazrijevanju odbacio. Jagić se jednostavno ne može strpati ni u jednu kućicu jer je bio dovoljno velik znanstvenik i upravo zato svoj. Južnoslavenizam je zajednički ideologem i ilircima i vukovcima, samo s različitim polazišta. Jagić mu je ostao vjeran, s tim da nikad nije zanemario golemi višestoljetni korpus hrvatske književnosti kao što ni Babukić, unatoč svomu ilirstvu, nije odstupio od hrvatske književnojezične norme. Treba imati na umu da je naziv *ilirski* u to vrijeme trebao imati dvostruku integracijsku ulogu: unutar Trojednice kao krovni naziv za sva imenovanja po regijama (slavonski, dalmatinski ...) i tek potom, opet kao krovni, ali širi naziv umjesto svih drugih etničkih naziva u južnoslavenskom prostoru. Danas je lako s velike vremenske distancije³ znati kako je trebalo prije stotinu i šezdeset godina postupiti, npr. mogao je Babukić na korice staviti naslov *Slovnica hrvatska* kao što je pet godine poslije Antun Mažuranić napisao,⁴ ali bi sadržaj njegove gramatike ostao isti.

U hrvatskoj je književnojezičnoj povijesti previše primjera da je zbog izvanjezikoslovnih razloga na koricama stajao naziv jezika koji nije bio u suglasju s jezikom kojim je knjiga pisana ili s jezikom koji je jezični priručnik opisivao. Slično se događalo i sa stajalištima autorâ o jeziku koja su bila u raskoraku s onim kako su i što su pisali te se tako nikako ne može opisanim jezikom u ilirskim⁵ gramatikama potvrdi stajalište iliraca o jednom južnoslavenskom jeziku. Preporodno je vrijeme bilo preburno razdoblje hrvatske povijesti kad su se isprepletale razne ideologije, ali i slavističke teorije o klasifikaciji jezika pa je bilo veoma teško u svemu tome znati što je ispravno. Babukić (1854: 2) prema tadašnjemu slavističkomu učenju dijeli *slavjanski jezik* «u četiri velike grane»: narječje rusko, poljsko, češko-slovensko i «narječje *ilirsko* iliti *jugoslavjansko*, inače *slovensko* iliti *hèrvatsko-sèrbsko* ili *sèrbsko-hèrvatsko*». Sinonimičnost nazivâ za jezik nastavila se gotovo do kraja 20. stoljeća,

³ I Jagiću je poslije bilo jednostavno zaključiti da je pod naslovom ilirski “она представляла собою анахронизмъ” (Jagić, 1910: 427), iako je u gimnaziji učio “ilirski jezik” upravo od Babukića.

⁴ “Ja sam se ovdě volio služiti narodnim imenom, i to radi kratkoće samo jednim, meni bližim, a na svem jugozapadu ovoga jezika jedinim poznatim imenom *hèrvatskim*» (Mažuranić, 1859: 1).

⁵ Ovdje pridjevom *ilirski* označujemo jezik zagrebačke filološke škole, djela i koncepciju književnoga jezika pripadnika te škole.

s tim da i dalje genetskolingvistički pojam koji je Brozović uveo 70-ih godina 20. stoljeća⁶ i koji je nazvao srednjojužnoslavenski dijasistem još nema znanstveno priznatoga naziva. Treba li onda Babukiću zamjeriti što su mu pojmovi *jezik* i *narječje* nejasni i što jezik naziva ilirskim?

Poslije revolucionarne 1848/1849. postupno je jačala nacionalna integracija, pa iako ostaju neka obilježja ilirizma, gubi se njegova temeljna koncepcija, mijenja se i naziv jezika i nacije kao pokazatelja hrvatske nacionalne svijesti. Bilo je očito da je ideja kulturnoga jedinstva južnih Slavena propala pa je nadnacionalno ilirsko ime zamjenjivano sve češće nacionalnim, hrvatskim imenom. Iako, dakle, naziv *hrvatski jezik* postupno zamjenjuje naziv *ilirski jezik*, ni on se nije ustalio, premda je jezična norma bila ista, ona iz Babukićeve *Osnove slovnice*. Sabor je 1847. godine proglasio «narodni jezik» službenim u kraljevinama Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, a i carska odluka iz 1850. potvrđuje da je službeni «narodni jezik». Zanimljivo je vidjeti kako se u svakodnevnoj upotrebi nazivao jezik. Mirjana Gross (1985) daje podatke iz 1850/1851. o izjašnjavanju 70 kandidata u svojim molbama za činovnička mjesta u upravi Banske vlade. Oni su uglavnom završili Kraljevsku akademiju, na kojoj je Babukić prvi predavao hrvatski jezik, odnosno hrvatsko-slavonski, kako se službeno zvao jezik, a u obrasce su kandidati unosili podatak o poznavanju jezika. Poznavanje je hrvatskoga bio uvjet za službu.⁷ U 31 molbi «narodni jezik» naziva se hrvatski (u raznim pravopisnim inačicama: *hèrvatski*⁸, *hàrvatski*, *hrvatski*, *horvatski* te s atributima: materinski *hèrvatski*, književno *hèrvatski*). Još uvijek se jezik naziva i *ilirski* i *ilirički* (ukupno 12), ali i *slavonski*, *hèrvatsko-slavonski*, *naški*, *narodni*, *jugoslavenski* itd. Ni jezikoslovci nisu načistu, što nije ni čudno pogotovo kad se uzmu u obzir stajališta tadašnjih uglednih slavista, različiti povijesni nazivi jezika, ali i bogato književno nasljeđe na kojima su temeljili svoje opise jezika. Iste godine (1859) Antun Mažuranić objavljuje svoju *Slovnicu hèrvatsku*, a Adolfo Veber *Skladnju ilirskoga jezika*. Dok se ilirski u nazivu jezika zadržao u školstvu i u administraciji (uz njega i hrvatsko-ilirski), dotle se ilirsko ime za narod ni na vrhuncu ilirizma nije ni ustalilo jer se to ime shvaćalo kao prezime za više «rodoslovnih» imena. Nakon 1848. godine sve se više Trojednica naziva nacionalnim imenom, iako će još na sceni biti hrvatsko ime vezano uz dio teritorija kad se govori o Hrvatima, Slavoncima i Dalmatincima, odnosno o Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. Sva ta previranja jako dobro pokazuje životopis Ivana Kukuljevića. Taj je veliki znanstvenik prešao svoj put od ilirizma i jugoslavenizma do hrvatstva. Bio je jedan od vođa ilirskoga preporoda, predsjednik Matice ilirske, potom osnivač *Društva za pověstnicu jugoslavensku* i

⁶ Usp. Brozović, 2005.

⁷ Šteta što nije i danas!

⁸ Njih je najviše – 18, što je u skladu s ilirskim pravopisom.

urednik prvoga hrvatskoga znanstvenoga časopisa *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* (izlazio 1851–1875). Bio je potpisnik Bečkoga književnoga dogovora, ali nije pisao po njem, nego onako kako su zagrebački gramatičari propisivali. U pismima Šafaříku protivi se srpskomu posvajanju štokavštine i obrazlaže da su ilirsko ime primili samo radi sloge i radi zajedničkoga napretka, ali kako ga Srbi nisu prihvatili, neka svatko ide svojom stazom. Budući da je Karadžić negirao postojanje Hrvata dokazujući da se oni nazivaju po teritoriju, a ne po narodnosti, nekadašnji su ilirci, koji su prije branili ilirstvo, sad branili hrvatstvo, čak i oni koji su smatrali da je riječ o jednom narodu i jednom jeziku jer nisu mogli podnijeti da se osporava da kajkavci i štokavci nisu Hrvati. Uz ideološku šarolikost ide i nazivoslovna šarolikost pa se ne treba čuditi da sve to utječe i na Babukićevo shvaćanje jezika.

Tek od šk. god. 1849/50. hrvatski je jezik postao nastavni jezik i upravo ga je u to vrijeme Babukić predavao pa je za svoje učenike napisao oblikoslovlje. S obzirom na velik pritisak da se u više razrede gimnazije uvede njemački jezik kao nastavni uz obrazloženje da je on jezik kulture i da na «narodnom» jeziku nema udžbenika, veoma je važno nastojanje bana Jelačića da se objavi što više hrvatskih udžbenika. Ban je 1852. godine profesorima zagrebačke gimnazije naredio da uz nagradu prevedu njemačke udžbenike, uvjeren da je «ilirski» jezik potpuno sposoban za znanstvene funkcije. Babukić se obvezao da će «slovnice ilirsku za učionice sastaviti», što je i učinio ubrzo posvetivši svoju gramatiku banu Jelačiću. Iste su godine kad i Babukićeva *Ilirska slovnica* objavljene još dvije gramatike: pod jednakim naslovom – *Ilirska slovnica* Frana Volarića, kanonika i vrhovnoga nadzornika učionica u Krku, te *Grammatik der illyrischen Sprache* Andrije Torkvata Brlića. Volarićeva je gramatika nastala po uzoru na Babukićevu *Osnovu slovnice*, što dokazuje da je norma određena tom malom gramatikom bila općeprihvaćena. S obzirom na to da je ta gramatika bila «za početne učionice», Volarić nije u svemu slijedio Babukića, nego je ponešto preuzeo i od Antuna Mažuranića,⁹ primjerice glagole ne dijeli na vrste jer se svi pravilni glagoli u prezentu završavaju jednako (-m, -š...), osim u 3. licu mn., a to je tako mala razlika zbog koje ne treba glagole razvrstavati u konjugacijske vrste. To je bilo mnogo jednostavnije za učenike nego podjela na glagolske vrste prema infinitivnoj osnovi koju je Babukić preuzeo od Dobrovškoga i koja je podjela u osnovi ostala do danas u hrvatskim gramatikama. Brlićeva je gramatika pak pisana na njemačkom jeziku za potrebe austrijskih službenika i časnika u hrvatskim krajevima. Ona se razlikuje od svih dotadašnjih gramatika jer je pisana fonološkim pravopisom, dakle gotovo četiri desetljeća prije Brozova fonološkoga pravopisa. Izložen različitim utjecajima, Brlić je u svojoj gramatici u velikom dijelu ostao naslonjen na domaću književnojezičnu tradiciju, ali je preuzeo nešto i od vukovske jezične norme, odnosno

⁹ Usp. Mažuranić, 1839.

bio je pod utjecajem *Male srpske gramatike* Đure Daničića. Pritom treba imati na umu da su utjecaji često višeslojni i da je znalo biti više posrednika, nešto slično kao i pri posuđivanju iz jednoga jezika koje se odvija neizravno preko jezika posrednika, nekada jednoga, a nekada i više njih. Primjerice, na Daničića je utjecao Miklošič, na njega pak Dobrovský, pa su Brliću uzori zapravo slavistički autoriteti. Iako je proglašavan vukovcem, istraživanja su pokazala dvojnost normativnih odredaba i upotrebu obaju pisama (Tafra i Košutar, 2012). Koliko god ima razloga da se pitamo je li se Brlić našao u procijepu između ilirske i vukovske jezične norme, toliko ima razloga da pomislimo da se našao između upotrebne i kodifikacijske norme ili možda između književnoga i narodnoga jezika. Ilirska i vukovska kodifikacijska norma bile su jasne, ali je u praksi bilo puno previranja i traženja ispravnih rješenja. Stoga neke dvojnosti Brlićeve norme možemo tumačiti na nekoliko načina. Brlić jednostavno fiksira normu izgrađenu na pisanoj književnoj baštini, dakle ilirsku, i upotrebnu normu izgrađenu na novoštokavskim idiomima ili ono što je čuo u živim govorima. I jedno i drugo bilježi obama pismima koja su u upotrebi u Slavoniji. Premda to komu ne mora biti uvjerljivo, treba uzeti i tu mogućnost u obzir pogotovo što Brlić u predgovoru kaže da za sve ima potvrde u živom govoru ljudi.

Od mnogobrojnih ilirskih rječnika u godini izlaska Babukićeve *Ilirske slovnice* izišao je *Rječnik nječkoga i ilirskoga jezika* **Rudolfa Fröhlicha (Veselića¹⁰)**. Sve to pokazuje da je i dalje bio živ naziv *ilirski*, iako više on nije imao onaj ideološki naboj od 1836. godine. Uostalom, Matica će ilirska tek 1874. promijeniti svoje ime u Matica hrvatska kad više nije bilo ni traga ilirstvu. Stoga ne treba čuditi da je Babukić 1854. i dalje upotrebljavao naziv ilirski jezik koji je, kako on kaže (str. 3), staro i klasično ime. Razlozi za upotrebu naziva *ilirski* u povijesti, pa i u 19. stoljeću, mnogo su puta tumačeni, pa je to već uglavnom općepoznato. Treba samo napomenuti da je potreban interdisciplinarni pristup da bi se dobila potpunija slika i da *ilirski* u raznim povijesnim razdobljima ima različito značenje. Ako je riječ o jeziku među koricama, tada su *ilirski* i *hrvatski* istoznačnice jer su tekstovi pisani hrvatskim jezikom, ali ako je riječ o autorima i njihovu poimanju ilirskoga, tada je vrlo teško zaključiti što im je taj naziv značio, odnosno može se ipak vidjeti da su ga vrlo različito poimali i da je on uvijek označivao nadregionalni idiom. Ni Babukić nije uvijek jednoznačno tumačio taj naziv, ali je sigurno da je unatoč brojnim suvišnim navođenjem usporedaba – dijakronijskih, dijalektnih i poredbenoslavenskih – opisao hrvatski književni jezik koji uglavnom nastavlja višestoljetnu razvojnu liniju koja se može bez prekida pratiti od prve hrvatske gramatike. Upravo su te usporedbe opteretile gramatiku pa je ona ostala tipološki «nečista»: i znanstvena je, i opisna, i školska, i normativna, i

¹⁰ Budući da su mnogi ilirci svoja prezimena kalkirali pa da je zapravo riječ o višeiimenosti (usporedivo sa sinonimičnošću u općem leksiku), nema razloga pisati oba prezimena.

suvremena, i povijesna djelomice, pisana poredbeno-povijesnom metodom, ali ima u njoj i tragova logičkoga pristupa jeziku. Možda je i to pridonijelo da ostane na marginama jezikoslovne kroatistike.

Jezikoslovni razlozi zaboravu

Da bi se mogla dati objektivna jezikoslovna ocjena Babukićeve *Ilirske slovnice*, potrebno ju je promatrati u povijesnom kontekstu hrvatskih gramatika, ali je potreban i širi kontekst jer je ona nastala na tradiciji latinskih i njemačkih gramatika. Stoga ćemo samo vrlo kratko baciti pogled unazad i dati gramatikološki osvrt na latinske i njemačke gramatike koje su bile glavnim uzorom tadašnjih hrvatskih gramatika.¹¹ Latinski jezik, jezik školstva u nas, ali i u Europi, učio se, što je odavno poznato, iz brojnih preradbi poznate gramatike *De institutione grammatica libri tres* (Lisabon, 1570) Manuela Álvaresa koja je izlazila još i u 19. stoljeću (Štefanić, 1940). Latinske su gramatike bile uzorom gramatikama europskih jezika, pa tako i hrvatskim gramatikama počevši od prve, Kašićeve (Katičić, 1981). Kad se 1773. godine u Habsburškoj Monarhiji ukinuo isusovački red, koji je uglavnom bio nositeljem školskoga obrazovanja na latinskom jeziku, slabi i utjecaj latinske gramatike, pa i Álvaresova gramatičkoga modela opisa gramatičkoga ustrojstva. Nije se toliko mijenjao opis morfologije koliko se promjena dogodila u opisu sintakse. Naime, sintaksa se uglavnom bavila kongruencijom i rekcijom, «a ostatak se sastojao od pravilâ porabe glagolskih imena i nepromjenljivih riječi» (Demo, 2007: 38). U hrvatskim se gramatikama sintaksa svodila na opis strukture sintagmi, a ne rečenicâ. Prekretnicu u opisu sintakse u latinskim gramatikama čini gramatika Jozsepha Grigelya, koja je doživjela brojne preradbe, ali je u nas prava prekretnica prema modernijemu gramatičkomu opisu bila *Latinska slovnica za niže gimnazije* (1853) Adolfa Vebera. Dotad nijedna gramatika, ni hrvatskoga ni inoga jezika, nije imala rečenicu kao sintaktičku jedinicu. Uvode se pojmovi subjekt, predikat i objekt. Veber je svoju gramatiku pisao po uzoru na njemačke autore (Demo, 2007: 41), a taj će se utjecaj njemačkoga jezikoslovlja osjetiti i u gramatici hrvatskoga. Jak njemački utjecaj na hrvatsku gramatikografiju pratimo od 18. stoljeća, a tomu je pridonijela prosvjetna politika i velika obrazovna reforma Marije Terezije, bečke gramatike druge polovice 18. stoljeća, osobito normativna gramatika njemačkoga jezika *Anleitung zur deutschen Sprachlehre*, njezine brojne preradbe i prijevodi, gramatike Adelungova i Gottschedova te metodički priručnici poznatoga pedagoga Johanna Ignaza von Felbigera, što se sve odrazilo na povijest gramatika u zemljama Monarhije te općenito na učenje jezika, i materinskoga i stranoga (Keipert, 1991, Nyomarkay, 2000). No,

¹¹ O europskim uzorima u hrvatskom jezikoslovlju 18. stoljeća usp. Košutar 2013.

početkom 19. stoljeća gramatički se model mijenja u njemačkim gramatikama, što se posebice vidi u opisima sintakse u kojima više u središtu pozornosti nije sintagma, nego postaje rečenica, a od gramatičara osobito je popularan i utjecajan bio Karl Ferdinand Becker. To je ujedno i vrijeme početka slavistike, kojoj temelje polaže Josef Dobrovský, vrijeme pojave poredbeno-povijesne metode u proučavanju jezika i s njom početak jezikoslovlja kao znanstvene discipline. Ne treba zaboraviti da je na ilirce jako djelovala Humboldtova teorija o jeziku kao svojevrsnoj emanaciji duha naroda, što se vidi i po Babukićevim riječima: «Jezik svakoga naroda ... jest ogledalo njegove djelotvornosti duševne ... Jezik je napokon svakoga naroda najživii i najpouzdanii svjedok iliti dokaznica najstaria o razvitku njegovieh umnih silah, o napredku njegove izobraženosti u obće za čeli rod i posebno za pojedinca» (*Ilirska slovnica*, str. 2). Babukićev gramatički rad nastao je na sjecištu svih tih utjecaja. Dok u *Osnovi slovnice* citira, među ostalim, Johanna Ch. Gottscheda, predstavnika staroga smjera u jezikoslovlju, dotle u *Ilirskoj slovnici* citira predstavnike novijega smjera – Beckerov *Organismus der Sprache* jer mu je njegov pogled na jezik kao na organizam blizak, ali citira i Franza Boppa, komparatista. «Njegovo poznavanje relevantne literature zadivljuje. U svoje jezikoslovno samoobrazovanje uložio je zaista velik trud» (Tafra, 1993: 50).

U *Ilirskoj slovnici* prvi se put u hrvatskim gramatikama unose znanstvene metode i opisuju gramatičke kategorije. Provedena analiza Babukićevih gramatika (Tafra, 1993) zapravo je povijest hrvatske gramatike do kraja 19. stoljeća, do gramatike Tome Maretića, i smještanje Babukićevih gramatika u tu povijest. Tada se pokazalo da je *Ilirska slovnica* potpuno nov tip gramatike, ali se s obzirom na primijenjen preširok pristup nije moglo ići još šire u traganje za stranim uzorima. Otkrivanje uzora i usporedba s onodobnim gramatikama u Europi djelomice opravdava Babukićev pristup, a djelomice ne ide njemu u prilog. Upravo je zbog Babukićeva pristupa Adolfo Veber dao negativnu ocjenu u recenziji *Ilirske slovnice* zbog koje ona nije odobrena kao udžbenik. Naime, «C. kr. ravnateljstvo» naručilo je 1857. od Vebera recenziju (Veber, 1887: 3–4), a on je ponajviše zamjerio autoru zbog formalnih nedostataka, iako je odao autoru priznanje za veliko i opsežno znanje ilirskoga jezika. Veber je bio u pravu kad se gleda *Ilirska slovnica* kao mogući udžbenik. Naime, Veber je u prvom redu pedagog i svoje je gramatike pisao za potrebe škola. Stoga je smatrao da gramatika «ima biti dvojaka: jedna naučenjačka, druga praktička». Autoru koji piše gramatiku «za praktičku porabu ... mora biti svrha, ne samo da protumači oblike, nego da jih čitatelje svoje lahkim načinom i nauči. Zato se on ima ograničiti samo na takove oblike, koji ponajviše služe, mimoišav pojedinosti i krajevah i pisaca; mora se proći onih prisposobljanja s onimi izvori, kojim oni, za koje piše, nisu vješti» (Veber, 1878: 188). A tih je «prisposobljanja» *Ilirska slovnica*

puna pa nije čudo što ju je Veber negativno ocijenio bez obzira na to što su i autor i ocjenjivač bili ideološki istomišljenici. Veber je potpuno u pravu u svojim *Pabircima po slovnici hrvatskoj* (Veber, 1878) kad kaže da pravila u školskoj gramatici trebaju biti točna, jasna i kratka, da ne treba donositi pojedinosti jer to pripada rječniku,¹² da stroga znanstvena izlaganja ne trebaju ići predaleko jer «praktička slovnica mora nješto drugčije biti izvedena, nego li učenjačka» (Veber, 1878: 190). A Babukićeva je prije «učenjačka» nego školska.

Glavni je razlog Veberovoj negativnoj recenziji *Ilirske slovnice* bila, dakle, njezina metodička strana jer nije bila primjerena za nastavu, iako je njezin autor to gradivo kao gimnazijski profesor predavao. Veber nije ulazio u ocjenu sadržajne strane, ali su se nažalost udžbenički nedostaci preslikali bez ikakva istraživanja i na njezine jezikoslovne ocjene pa je gramatika ostala netaknuta na policama knjižnica kao što je bila u paketima neraspakirana na kraju Babukićeva života, kako svjedoči Smičiklas (1876), Babukićev biograf.

Složivši se s Veberom da *Ilirska slovnica* nije primjerena kao udžbenik jer u školi treba učiti književni jezik, a ne «one bezbrojne razlike jezika» i «provincializme», jer je zapravo za učenike preteška, ostaje da se vidi je li ta gramatika kao drugačiji, neudžbenički tip gramatike ipak vrijedno djelo. Svaka gramatika, bila ona udžbenik ili ne bila, knjiga je iz koje se uči jezik. I iz *Ilirske slovnice* može se učiti hrvatski jezik jer je iscrpno opisano gramatičko ustrojstvo hrvatskoga jezika. U tipološkom smislu riječ je o znanstvenoj gramatici. Obilježje znanstvenosti daje joj teorijsko raspravljanje na početku svakoga poglavlja. Premda je Jagić (1910) sumnjao u Babukićevu jezikoslovnu učenost, kad se pažljivo iščita *Ilirska slovnica*, jasno je da Jagićevo mišljenje (1910: 427) kako se Babukić u svom samoobrazovanju nije makao dalje od radova Dobrovškoga jednostavno ne stoji.¹³ O utjecaju Dobrovškoga posebno je pisao Dukat (1929), a i Babukić je (1854: 42) pošteno priznao: «U razlaganju pako svega ovoga¹⁴ dèržat ćemo se sustave Jos. Dobrovškoga: »Institutiones linguae slavicae dialecti veteris««. U maloj *Osnovi slovnice slavjanskoj narèčja ilirskoga* velik je popis stranih i domaćih gramatika koje je njezin autor konzultirao, a i u *Ilirskoj slovnici* svoja stajališta o jeziku potvrđuje imenima uglednih europskih jezikoslovaca kao što su Humboldt, Adelung, Rask, Bopp, Kopitar, Jungmann, braća Grimm, Schleicher,

¹² Ili, kako bi to Katičić (1994: 282) rekao: «Rječnik nam treba zbog anomalije, a gramatika zbog analogije.» Drugim riječima, gramatika opisuje sistavne pojave, a rječnik donosi i odstupanja od sustava, pojedinosti, što bi Veber rekao.

¹³ Jagić na istoj stranici za *Ilirsku slovnicu* kaže da je ta opširna gramatika bila po sebi anakronizam i da joj je naslov (tj. ilirski) bio zastario. O ljudskim je osobinama svoga gimnazijskoga profesora inače imao visoko mišljenje, priznajući mu zasluge za ilirski pokret.

¹⁴ Riječ je o opsežnom odjeljku o korjenoslovlju, tj. tvorbi riječi, ili točnije o etimologiji jer je, uvevši pojam *tvorbena porodica*, tražio korijen svakoj porodici.

Šafařík, Miklošič, Vostokov. *Osnova slovnice* imala je velik odjek,¹⁵ pohvale su došle čak i od Pavla Šafaříka i Jana Kollára (Tafra, 1993: 46). O *Ilirskoj slovnici*, kako Smičiklas svjedoči (1876: 48), samo je jedna pohvala izrečena. Ugledni indoeuropeist August Schleicher poslao je Babukiću pismo pohvalivši sintaksu zato što su pravila izvedena iz književnih potvrda, a nisu izmišljena. Babukić je svoju gramatiku pisao uglavnom na korpusu ponajboljih hrvatskih pisaca jer vrlo često oprimjeruje svoje odredbe primjerima iz Gundulića, Palmotića, Katančića i dr. Izdavanjem starih dubrovačkih i dalmatinskih pisaca ilirski gramatičari pronalaze potvrde za svoje oblike pa i kad propisuju neki stariji oblik, to će biti ponajprije oblici zajednički svim trima narječjima, kao što je slučaj s nesinkretskim množinskim padežima. Takva je metoda pisanja gramatike na temelju književnoga korpusa svakako ispravna, no s metodičkoga stajališta neprihvatljivi su dugački primjeri, ponekad na cijeloj stranici, zatim mnogobrojne poredbe sa slavenskim jezicima, ali i s raznim hrvatskim dijalektima. Opterećenost tim poredbama danak je poredbeno-povijesnoj metodi, ali i ilirskoj ideologiji utemeljenoj na slavenskoj uzajamnosti i na shvaćanju da je u cijeloj Iliriji jedan jezik te da treba skupiti sve najbolje cvijeće u jedan vijenac. Zato je Babukić ustrajao i na *rogatom e* (ě) koji je bio simbol ujedinjena Hrvata u jednom književnom jeziku, iako je upravo iste godine, dakle 1854, Bogoslav Šulek člankom *O dvozglascu ie* u *Nevenu* učvrstio pisanje dugoga jata grafemom *ie* i kratkoga grafemom *je* (*diete, djeteta*), što je glavno obilježje hrvatske pravopisne tradicije koje se sreće sporadično čak i na početku prošloga stoljeća, a kojemu se pokušalo bezuspješno vratiti i pri njegovu kraju.

Tako se Babukić zapravo u svom shvaćanju ilirskoga jezika nije mijenjao, no mijenjao se u svom poznavanju teorije jezika, što ćemo vidjeti na nekoliko odabranih primjera koji pokazuju koliki je s teorijskoga stajališta *Ilirska slovnica* bila napredak u hrvatskoj gramatikologiji.

Ako se odbace sva nepotrebna dijakronijska lutanja i gomilanje sinkronijskih poredbenih podataka i ako se odbaci oživljavanje dvojine u sklonidbi, otkrivaju nam se jezikoslovne vrijednosti *Ilirske slovnice* koja je u mnogočem prva u povijesti hrvatskih gramatika. Gramatike se i rječnici rade nasljeđujući prethodne pa bez obzira na to u koga se sve Babukić ugledao, on je svojim gramatikama otkrio svoja stajališta o jeziku. Osim toga treba imati na umu da je mogao primijeniti samo strani model koji je morao prilagoditi hrvatskomu jeziku, a to znači da je morao dobro poznavati jezik koji opisuje. Već je Jagić (1865: 83) rano uočio da s *Osnovom slovnice* čini «u napredku gramatičkom ... posve nov odsjek» ne po znanstvenoj vrijednosti, već po odabranom pravcu, a dopunivši Jagića, s *Ilirskom slovnicom* započinje «nov odsjek» upravo u hrvatskom jezikoslovlju.

¹⁵ O tome opširnije Tafra 2013b.

Stotinu šezdeset godina poslije

Spomenimo samo nekoliko novina koje *Ilirska slovnica* unosi u hrvatsko jezikoslovlje i koje pokazuju da je ona bila nepravедno zapostavljena u jezikoslovnoj kroatistici. Prvi put hrvatska gramatika sadrži sve dijelove koje ima i današnja: fonetiku, fonologiju, morfologiju i sintaksu, odnosno *glasoslovlje*, *rječoslovlje* i *stavkoslovlje*. Bolja je to podjela nego u Mažuranića (1859) koji gramatiku dijeli na rječoslovlje (1. nauk o slovih, 2. pregibanje rečih, 3. tvorenje rečih) i skladnju. Babukić je utemeljio fonetiku kao znanost i izgradio fonetsko nazivlje (*usni, jezični, zubni ... glasovi*) ili je ustalio njihovu upotrebu preuzevši ih od prethodnika (*samoglasnik, suglasnik, naglasak*), dakle nazivlje koje je ostalo do danas. Prije njega pojmovi *glas* i *slovo* miješali su se, a on je prvi dosljedno razlikovao glas od slova i prvi je pisao o artikulacijsko-akustičkim svojstvima glasova. Antun Mažuranić (1859) već dobro razlikuje glas i slovo, ali ih ipak miješa tvrdeći da su suglasnici sva ostala slova i naslovljujući prvo poglavlje svoga glasoslovlja «O slovih» u kojem je većinom riječ o glasovima.

Babukić je otkrio sličnost posavske i čakavske akcentuacije šezdesetak godina prije Stjepana Ivšića. Opisujući granice posavskoga dijalekta, Ivšić se poziva upravo na Babukićeve podatke iz *Ilirske slovnice* koji dokazuju da u nekim selima oko Požege govore «kao Posavci» (Ivšić, 1913). Premda Babukić nije tako detaljno opisao prozodijski sustav kao Mažuranić (1859), dragocjena su njegova zapažanja o naglascima u sva tri naša narječja. I još nešto. Mažuranić je hrvatski jezik dijelio na dva narječja, štokavsko i čakavsko, a Babukić tu ubraja i kajkavsko.

Razredba riječi u morfološke razrede naslijeđena je iz antike, još od Dionizija Tračanina, ali su se opisi s vremenom mijenjali. Babukićeva razredba riječi u leksičko-semantičke razrede i podrazrede, opis u svakoj vrsti riječi najprije gramatičkih kategorija, potom značenja i funkcija jezičnih jedinica pa tek onda njihovih oblika daje *Ilirskoj slovnici* obilježja znanstvenosti. Teorijsko osmišljavanje i razredba jezičnoga materijala u gramatikama djelomice je nasljeđe iz prijašnjih stoljeća kad je nad jezikoslovljem dominirala filozofija, ali je i rezultat razvoja jezikoslovlja u 19. stoljeću kao samostalne discipline koja izgrađuje svoje metode proučavanja jezika pokušavajući se osloboditi logičkih metoda. Gramatička se obilježja jezika ne mogu valjano opisati bez opisa semantičkih obilježja pojedinih vrsta riječi kao razreda. U suvremenim se gramatikama, primjerice, zbog toga kategorija zbirnosti i apstraktnosti prikazuju kao gramatičke kategorije, a ne kao semantičke koje imaju svoje oznake u gramatici. Tako se nerijetko događa u suvremenim jezičnim priručnicima da se zbirne imenice prikazuju kao množina, iako one gotovo redovito pripadaju skupini *singularia tantum*. Kod imenica je Babukić opisao kategorije konkretnosti, apstraktnosti, materijalnosti, zbirnosti, živosti jer je potrebno prvo

upoznati ih da bi se razumjela gramatička kategorija broja, ali i roda i padeža u kojima se one prelamaju. Hrvatske gramatike krajem stoljeća krenut će drugim smjerom, mladogramatičarskim, pa će morfologija biti zaokupljena uglavnom samo oblicima, dok Babukić svaku vrstu riječi opisuje polazeći od značenja prema formi.

Velika je novost što je Babukić naslutio nulti nastavak. Naime, njegov znak /-/ u popisu nastavaka ima vrijednost kao i drugi članovi toga popisa pa se može shvatiti kao opreka odsutnost ~ prisutnost. Iako je prije njega Šime Starčević 1812. bolje nego itko prije i poslije opisao kategoriju određenosti,¹⁶ Babukić mnogo ne zaostaje jer ju tumači dijakronijski, sinkronijski i poredbeno uvodeći kriterij poznatosti svojstva predmeta, što tu kategoriju određuje kao imeničnu, a ne kao pridjevnu.

Babukić je normirao upravo one padežne nastavke u pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi koji su jedno od najstalnijih obilježja hrvatske gramatičke norme u povijesti. Veber (1877: 186) kaže da je zagrebačka škola propisala «podpune oblike, pišući: *dobroga, dobromu* mjesto *dobrog, dobrom*; a zabacili smo prepozicionale: *dobromu* i *dobrome* mjesto *dobrom*». Sva trojica ilirskih kodifikatora (Babukić, Mažuranić i Veber) dobro su znala da je gramatikama «kod zagrebačke škole tim primakla ideji književnoga jezika» (isto). Sve do vukovskih gramatika hrvatska gramatika nije poznavala pojam naveska pa su pridjevni nastavci za GDL u m. i s. r. jd. bili: -oga, -omu, -om (Tafra, 1993: 97–98). Stoga se danas griješi kad se forsira lokativni nastavak -ome jer on nije bio u hrvatskoj jezičnoj normi.

Babukić prvi na znanstvenoj osnovi istražuje zamjenice pokušavajući proniknuti u svu složenost njihove prirode koja se očituje već u teškoći njihova definiranja. Iako bi podjela zamjenica u podrazrede trebala biti jednostavna, samo na jednom primjeru vidi se neusuglašenost jezikoslovaca. U suvremenim se gramatikama zamjenica *sebe* svrstava u povratne (često u množini, iako je ona jedina povratna), a *svoj* je povratno-posvojna ili samo posvojna. Koliko je važan razredbeni kriterij, vidi se iz Babukićeve razredbe. Po semantičkom kriteriju zamjenice *sebe* i *svoj* čine jedan podrazred, a po morfološkom pripadaju dvama podrazredima.

Podjelu glagola na šest morfoloških razreda prema infinitivnoj osnovi Babukić je preuzeo od Dobrovskoga već u *Osnovi slovnice*. Ta je podjela manje-više ostala do danas. Prije nje naši su gramatičari sve od Kašića dijelili glagole prema prezentskim nastavcima na tri vrste: *am*, *em* i *im*. Opis je glagola inače robovao stranim uzorima, osobito latinskomu, pa su opisivane glagolske kategorije (npr. konjunktiv, participi ...) kojih nije bilo u hrvatskom. Babukić uočava sve glagolske kategorije karakteristične za hrvatski jezik: vid, lice, broj, rod, način, vrijeme, stanje, povratnost, prelaznost. Pritom je pazio na razredbene kriterije pa je kategorije vezane uz leksičko značenje obradio uz

¹⁶ Današnje gramatike tu kategoriju opisuju isključivo kao morfološku pridjevnu kategoriju umjesto kao semantičko-sintaktičku kako ju je već Starčević shvaćao (Tafra, 2002).

podjelu glagola na podrazrede po značenju, a kategorije koje se izriču paradigmatiski u odjeljku o sprezanju glagola. U opisu je glagola posebno vrijedno uočavanje više oblika za izricanje budućnosti. Danas gramatike za izricanje budućnosti propisuju dva oblika: futur I. i futur II, a Babukić je imao uz ta dva oblika još tri (*bit ću kopao, budem kopati, uskopam*), dakle ukupno pet futurskih oblika koji su živjeli stoljećima u hrvatskoj književnosti, a čije je izbacivanje iz jezične norme u vukovskim gramatikama osiromašilo sustav vremenskih oznaka za izricanje budućnosti. Na tom se primjeru dobro vidi da se strani uzor ne može uvijek slijediti jer se jezici u mnogočem razlikuju. Morfološka se norma od dotadašnjih gramatika razlikuje samo u uvođenju dvojine i u propisivanju nesinkretskih množinskih padeža.¹⁷

Najviše novina unosi *Ilirska slovnica* u sintaksu. Babukić je prvi sintaksi dao obrise jezikoslovne discipline kojoj je predmet proučavanja rečenica koja nije samo logička cjelina prema staromu učenju nego je i sintaktička jedinica. Sintaksu (*stavkoslovlje*) podijelio je u tri dijela u skladu s trima vrstama rečeničnoga ustrojstva: *o prostom stavku, o sastavljenom stavku i o višestručno sastavljenom stavku*. Sve je dijelove rečeničnoga ustrojstva opisao u jednostavnoj rečenici. Prvi se put govori o subjektu, i to na samom početku poglavlja, što nameće zaključak da je vjerojatno slijedio Beckera (1831) koji također na početku raspravlja o subjektu i predikatu na tragu logičke koncepcije jezika.

Premda je Veberova *Skladnja ilirskoga jezika* (1859) ostala mnogo poznatija djelomice zato što je bila prva samostalna knjiga o sintaksi, ali i zato što je bila prvi sintaktički udžbenik, istraživanja su pokazala da su neki Babukićevi sintaktički dijelovi uspješnije razrađeni. Primjerice, Babukićeva je trodioba sintakse bolja od Veberove. Naime, Veber također sintaksu dijeli na tri dijela, ali s drugoga stajališta: *skladnja slaganja, skladnja djelovanja i skladnja poredanja*. Takva je trodijelna podjela sintakse u mnogih slavenskih gramatičara naslijeđena od Dobrovškoga (1822) koji je sintaksu dijelio na: *Syntaxis convenientiae, Syntaxis Regiminis, Syntaxis ordinis*.

Cijela je Babukićeva sintaksa okrenuta opisu rečenice kao glavne sintaktičke jedinice pa je u njoj uspješnije opisana složena rečenica nego u Vebera (Pranjčević, 2005: 212), a posebno se to odnosi na kriterije za razlikovanje nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica. Vrlo uspješan opis koordiniranih i subordiniranih rečenica te uvođenje kategorije obavijesnoga ustrojstva rečenice u pojmovima *izrečeno i izrečica* ponajbolji su dijelovi ove opsežne gramatike.¹⁸

U razgraničavanju jezičnih razina, razredbi jezičnih jedinica i opisu gramatičkih kategorija Babukić se bolje snalazio nego u normiranju i određivanju pravila, za što je mnogo vještiji bio Veber u svojim školskim gramatikama.

¹⁷ O razlozima za oboje više Tafra, 1993.

¹⁸ Opširnije u raspravi *Veberov i Babukićev gramatički model* (1998), u: Tafra, 2012.

Zaključno recimo još jednom da je *Ilirska slovnica* opisna gramatika, djelomice i povijesna, ali i s blagim crtama normativne gramatike jer njezin autor često naglašava što je pravilno. Babukić ju je pisao na osnovi bogate jezikoslovne literature, brojnih slavenskih gramatika i na osnovi hrvatske književnosti, narodne poezije i dijalektnih podataka. U analizi jezičnoga ustrojstva razvio je bogat metajezik i po njem se uvelike razlikuje i od svojih prethodnika, ali i od Đure Daničića koji je u to vrijeme pisao gramatike srpskoga jezika na najboljim slavističkim temeljima i koji je utjecao na hrvatske gramatičare.

Mnogi su gramatički nazivi ostali u upotrebi do danas, a nastali su na sjecištu različitih utjecaja, od latinskih prilagođenih ili prevedenih do prevedenica s njemačkoga. I način opisa gramatičke strukture svakako je nastao pod utjecajem goleme slavističke, ali i njemačke jezikoslovne literature pa bi samo opsežno istraživanje moglo pronaći konkretne uzore. U mnogim je dijelovima toga opisa Babukić bio preteča nekim današnjim shvaćanjima jezika, npr. u shvaćanju složene rečenice. Dovoljno je reći da je rečenice tipa *Govoreć je zaspa* obradio u odjeljku o složenoj rečenici, što će mnogo kasnije biti jasnije kad se u jezikoslovlje uvedu pojmovi površinska i dubinska struktura rečenice.

Što je nama danas *Ilirska slovnica* nakon stotinu i šezdeset godina? Proučavanjem starijih književnih djela uglavnom se otkrivaju njihove umjetničke vrijednosti, a proučavanjem starijih znanstvenih djela obično se popunjavaju praznine u povijesti pojedinih znanstvenih disciplina. Analiza slovnica Vjekoslava Babukića pokazala je da one i nakon toliko vremena, osim za povijest hrvatskih gramatika, imaju veliko značenje ponajprije za povijest hrvatskoga jezikoslovlja jer su neki dijelovi opisa gramatičkih kategorija i danas znanstveno utemeljeni i prihvatljivi. *Ilirska je slovnica* rađena na korpusu hrvatske književnosti, što je njezina prednost u odnosu na druge, pogotovo u odnosu na veliku gramatiku Tome Maretića koja je u potpunosti zanemarila taj korpus, a pravila izvlačila iz Karadžićevih djela, odnosno iz epske narodne poezije.¹⁹

Vraćanje Babukiću svojevrsan je dug prema čovjeku koji je svoj život posvetio općemu napretku svoga naroda. Bio je ispunjen utopijskim snom o slavenskoj uzajamnosti kao i mnogi drugi Hrvati. No, ne treba mu zamjeriti zbog plemenitih želja. Ti su romantični snovi odraz njegova vremena. Treba ga suditi po djelu. Širio je znanstveni i kulturni rad u svim oblicima, radio je na nadgradnji: grafiji, pravopisu, gramatici, rječniku, izdavanju hrvatskih pisaca, uređivanju novina, tiskanju i širenju knjiga, akciji za osnivanje kazališta i narodnoga muzeja, a bez te intelektualne nadgradnje nema ni uključenosti hrvatske kulture u europski civilizacijski krug.

¹⁹ Asocijacije nas vode do *Sintakse hrvatskoga književnog jezika* (1986) koju je Radoslav Katičić pisao na bogatom književnom korpusu na kojem je mogao otkriti sintaktička obilježja hrvatskoga književnog jezika koja je Maretić izbacio jer se ne nalaze u narodnom govoru.

Babukićevo je djelo ugrađeno u same temelje nacionalne integracije i dio je naše svijesti o nama samima i o našem trajanju na ovim područjima. *Ilirska se slovnica* ne može razumjeti bez toga širega, preporodnoga konteksta u kojem je nastala, ali i bez poznavanja ukupne povijesti hrvatskoga književnoga jezika, posebice ukupne gramatikografije.

Babukić je bio ilirac do kraja života, iako ilirstva više nije bilo, pa je zato Smičiklas (1876: 55) zaključio da «idea ilirska i slavenska bila mu je sveta – samo Hrvatstvo preslabo». Ne bismo se složili s tom tvrdnjom jer je Babukić dao mnogo više i hrvatskomu jeziku i hrvatskomu narodu nego mnogi koji su stvarali pod hrvatskim nazivom jezika.

Literatura

- Becker, Karl Ferdinand (1831), *Schulgrammatik der deutschen Sprache*. Frankfurt a. M. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=njp.32101068569480;view=1up;seq=7#view=1up;seq=7>
- Brozović, Dalibor (2005), O početku hrvatskoga standardnog jezika. *Jezik*, 52 (5), str. 186–192.
- Demo, Šime (2007), Od *Latinske slovnice* do *Latinske gramatike*. *Filologija*, 49, str. 37–49.
- Dobrovský, Josef (1822), *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*. Beč.
- Dukat, Vladoje (1929), Dobrovský i Hrvati. U: *Josef Dobrovský, 1753–1829*; sbornik statí k stému výročí smrti Josefa Dobrovského, Prag.
- Gross, Mirjana (1985), *Počeci moderne Hrvatske*. Zagreb: Globus.
- Ivšić, Stjepan (1913), Današnji posavski govor. *Rad JAZU*, 196, str. 124–254.
- Jagić, Vatroslav (1865), Slovjensko jezikoslovlje. *Književnik*, II, str. 78–95.
- Jagić 1910: И. В. Ягич, *История славянской филологии*. Санктпетербург.
- Katičić, Radoslav (1981), Gramatika Bartola Kašića. *Rad JAZU*, 388, str. 5–129.
- Katičić, Radoslav (1986), *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: JAZU – Globus.
- Katičić, Radoslav (1994), Leksikografija i gramatika. *Filologija*, 22–23, str. 281–286.
- Keipert, Helmut (1991), Die «Wiener Anleitung» in der slavischen Grammatikographie des ausgehenden 18. Jahrhunderts. *Zeitschrift für slavische Philologie*, 51, str. 23–59.
- Košutar, Petra, 2013: *Hrvatsko jezikoslovlje 18. stoljeća u suodnosu s europskim*. Doktorski rad, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Mažuranić, Antun (1839), *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*. Zagreb.
- Mažuranić, Antun (1859), *Slovnica hèroatska za gimnazije i realne škole*. Zagreb; pretisak Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.
- Nyomárkay, István (2000), *Kroatističke studije*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Pranjковиć, Ivo (2005), Adolfo Veber Tkalčević i njegova Skladnja. Pogovor u: Adolfo Weber, *Skladnja ilirskoga jezika*, Beč, 1859; pretisak, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2005, str. 197–229.
- Smičiklas, Tade (1876), *Život i djela Vjekoslava Babukića*. Zagreb: Tiskara «Narodnih novina».
- Štefanić, Vjekoslav (1940), Prilog za sudbinu Alvaresove latinske gramatike među Hrvatima. *Vrela i prinosi*, 11, str. 12–34.
- Tafra, Branka (1993), *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Tafra, Branka (2002), Jezikoslovac Šime Starčević. U: Shime Starčević, *Nòvâ riscòslovica iliriska*, Trst, 1812; pretisak, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002, str. 127–177.
- Tafra, Branka (2012), *Prinosi povijesti hrvatskoga jezikoslovlja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Tafra, Branka (2013a), Vatroslav Jagić između dviju filoloških škola. U: *Вопросы русской исторической грамматики и славяноведения: к 175-летию со дня рождения Ватрослава Ягича, МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОГО НАУЧНОГО СЕМИНАРА В ПЕТРОЗАВОДСКЕ (19–20 СЕНТЯБРЯ 2013 ГОДА), ПЕТРОЗАВОДСК*.
- Tafra, Branka (2013b), Dvjestota obljetnica rođenja Vjekoslava Babukića (1812–2012). U: Vjekoslav Babukić: *Osnova slovnice slavjanske narččja ilirskoga*, Zagreb 1836; pretisak, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Grad Požega, Zagreb, 2013, str. 81–177.
- Tafra, Branka, Petra Košutar (2012), Andrija Torkvat Brlić između dviju književnojezičnih koncepcija. U: *Zbornik o Andriji Torkvatu Brliću*, ur. Dinko Župan, Slavonski Brod, str. 191–209.
- Veber, Adolfo (1878), Pabirci po slovnici hrvatskoj. *Rad JAZU*, 42, str. 185–197.
- Veber, Adolfo (1887), *Djela Adolfa Vebera*, III. Zagreb: Tiskom Dioničke tiskare.

Babukić's *Ilirska slovnica* – 160 Years Later

Summary

Ilirska slovnica, whose objective linguistic valorisation was long overdue, was published one hundred and sixty years ago. Although it was the first Croatian scientific grammar and although Vjekoslav Babukić was the first and the main codifier of the Croatian language in the middle of the 19th century and the first professor of the Croatian language at a higher education establishment, implying that the author and his grammar should be important for Croatian linguistics, this grammar was a turning point for Babukić; it led him to financial and professional ruin and after it his career and his work started falling into oblivion. Immediately after being published, the grammar faced negative reviews that remained present in the study of the Croatian language and literature up to the end of the 20th century, thus causing the grammar to be almost completely neglected. The paper will analyse reasons why the grammar was not given enough attention in the study of the Croatian language and literature, as well as examine both its drawbacks and its scientific values. From a significant time distance, its role in the history of Croatian linguistics will be evaluated.

Keywords: Vjekoslav Babukić, *Ilirska slovnica*, Illyrian movement, Croatian language, Croatian grammar, history of Croatian standard language

Prof. dr. sc. Branka Tafra
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska 83d, 10000 Zagreb
branka.tafra@hrstud.hr